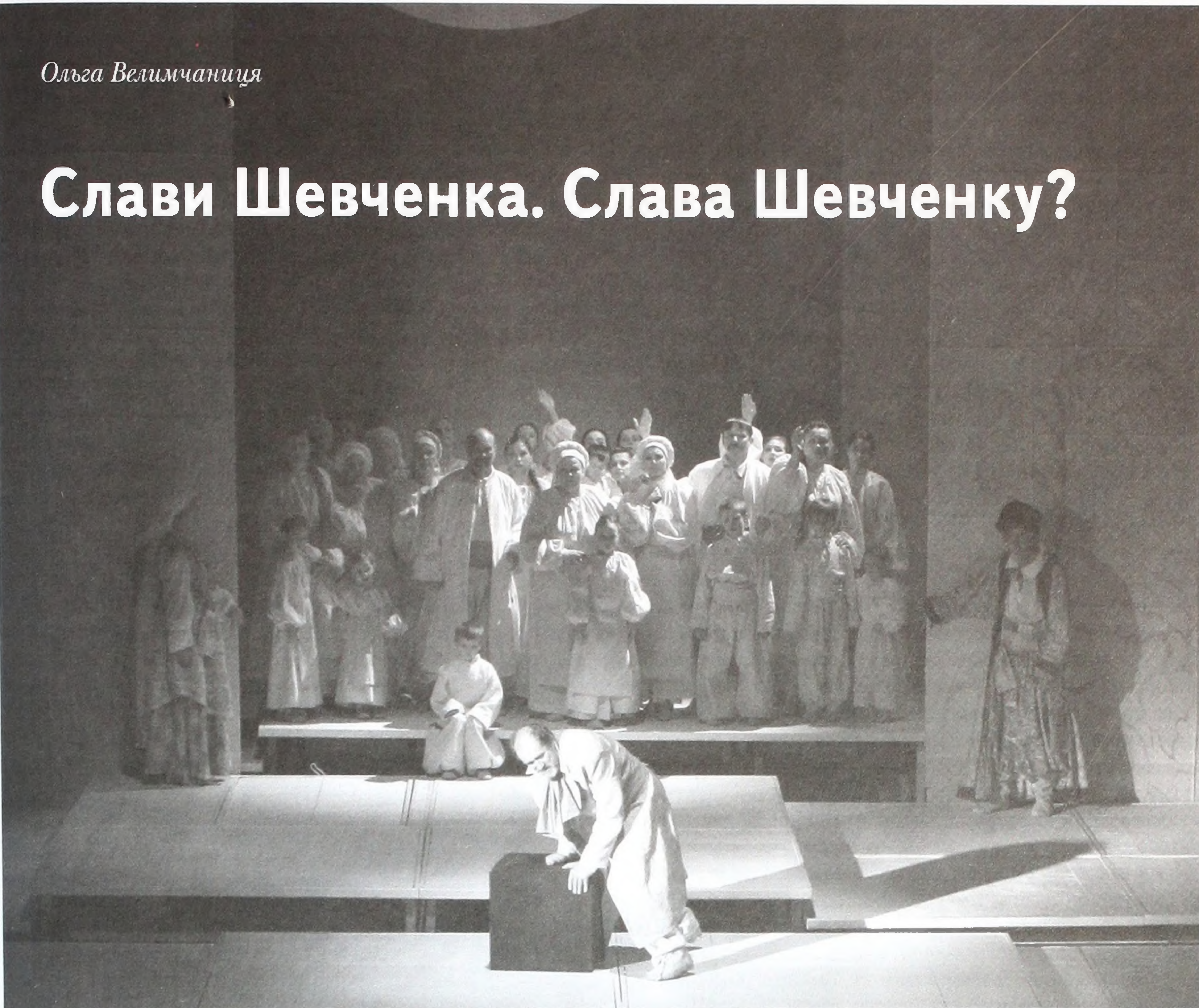

Ольга Велимчаниця

Слави Шевченка. Слава Шевченку?

«Тарас: Слава». Черкаський обласний академічний український музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка
Режисер Сергій Проскурня, 2011.

Тараса Шевченка вже всі звикли сприймати як знакову постать для української культури, як виразника «духу» українського народу, як певну емблему України. Його фігура настільки вписана в офіційне, культурне та повсякденне життя кожного українця, що, здавалося б, без неї це вже були б інші українська культура та життя. Можна перефразувати відоме: якби Шевченка не було, його довелось б вигадати. Цікаво, чиї імена тоді носили б університети, театри, премії, площі і т.д.? Чию б творчість у школі вивчали б? Біля чиїх пам'ятників проводили б найважливіші урочисті події? Таку повсюдну і постійну присутність постаті Тараса Шевченка навіть важко окреслити словом «слава», це якийсь інший вимір визнання. Однак саме це слово фігурує у назві четвертої частини те-

тралогії Богдана Стельмаха про Тараса Шевченка, яку поставив Сергій Проскурня на сцені Черкаського театру ім. Т. Шевченка до 150-річчя з дня смерті поета. Вистава «Тарас: Слава», де подається період заслання, звільнення та останніх років життя Шевченка, є частиною масштабного проекту. До 2014 року плануються ще три вистави за іншими частинами поеми Стельмаха, щоб зрештою до 200-річчя з дня народження Шевченка відтворити на сцені його біографію у формі шестигодинного епосу. До такого проекту його творці та організатори видаються досить підготовленими. По-перше, сцену та колектив Черкаського театру вже неодноразово було залучено до цікавих експериментів: варто тільки згадати Шевченків «Великий льох» Олександра Дзекуна, вистави Андрія

Жолдака чи Дмитра Богомазова. По-друге, Сергій Проскурня вже мав досвід постановки поеми Богдана Стельмаха: у Львові на сцені Першого українського театру для дітей та юнацтва він поставив перші дві частини тетралогії – про дитинство та юність Тараса. І нарешті, виконавець головної ролі вистави «Тарас: Слава» – актор театру ім. І. Франка Петро Панчук, якому постать Шевченка є дуже близькою, – вже виконував цю роль у «Божественній самотності» режисера Олександра Білозуба (за п'єсою «Оксана» Олександра Денисенка).

Так, 9 березня після менше двох місяців роботи та дванадцяти репетиційних днів публіці показали першу замальовку проекту. Метафора ескізу, яку обрали режисер і художники Сергій (художник-постановник) і Наталія (художник костюмів) Ридванецькі, виявилася досить місткою. Вона вдало визначає виставу як живий процес, а не результат, а особливо, якщо та задумана як система на низувань, імпрровізацій, доповнень. Ба більше, сценографія тут – як ескіз самого Шевченка-художника: Сергій Ридванецький поміщає на рухомі полотна малюнки Шевченка, ескізи будинку, про які той мріяв. У процесі малювання ескізи мають наповнюватися фарбами, але вистава «Тарас: Слава» залишається вирішеною в біло-пастельних тонах. Чи не єдиною кольоровою плямою тут виявляється картина Шевченка «Катерина», яка в кінці вистави проектується на білу кулю-сонце.

Цікаво, що таким ескізним, себто початковим, довелося стати саме останньому етапові життя поета. І дійсно, чи вдалося йому забарвити власне життя? Які кольори могли супроводжувати Шевченка під час військової муштри на засланні, під час першої за багато років і вже останньої подорожі на Україну до знедолених родичів, в останні дні перед смертю? Його життя набуває завершеності лише спільно з образом Катерини-України, до якого його підносять у фіналі і з яким він залишається нерозривним. Така кінцівка видається досить патетичною, тому режисеру можна справді закинути підтримання монументальності, хрестоматійності та нежиттєвості образу Шевченка, про що йшлося у деяких рецензіях. Але чи можна зробити міф буденним? Чи потрібно оживляти пам'ятник, якщо він добре функціонує як такий? І тут важливо зберегти межу, яка відділяє від пафосу та нещирості. Творцям вистави це вдається, їхня мета, за словами Проскурні, «високий епічний стиль, схожий на античний театр». А в такому разі не потрібно реальності та життєвості художнього вирішення, діалогів і акторської гри. Достатньо – поетичної, позачасової декорації, віршованої драми Стельмаха та щирої, трагічно-невимушеної гри Петра Панчука.

Режисер вистави пішов іншим шляхом, аби вистава про Шевченка не була «закам'янілою» та традиційно-монументальною. Він вирішив її «осучаснити» за допомогою новітніх мультимедійних засобів та двох персонажів – Доброї та Поганої Слав, які репрезентують у виставі радше до наш час бізнес-переговорів і презентацій.

Вистава, крім Слав, насичена й іншими метафоричними персонажами, як-от Доля, Запорожець, Безталання, але вони є досить невиразними. Добра та Погана Слави, які повсякчас несподівано вириваються із зали на сцену, виступають голосами сучасності, з позицій якої показують життя поета, голосами дослідників, які ретельно вивча-

ють кожен факт його життя, голосами глядачів, які, з одного боку, прагнуть бачити «живого» та неідеального Шевченка, а з другого, – вже звикли до міфологічно-піднесеного образу Кобзаря. Добра та Погана Слави пишуть фломастером на дошці основні моменти життя поета, ті, про які добре знає кожен українець: з школи, з телебачення, з книжок. Поряд з кількістю написаних віршів і картин, згадується і кількість випитого алкоголю. Зайвими видаються написи імен президентів України зі словами «хто наступний»: незрозуміло, як творці вистави пов'язують ці мотиви на злобу дня з тим, що відбувається з Шевченком у сучасному вимірі. Такий хід, без сумніву, поживляє глядача, але хіба сила мистецтва в тому, щоб говорити прямо?

На дошці багато знаків запитання. І вони справді відображають постать Тараса Шевченка у вимірі сьогодення. Як уживаються добра і зла слава про нього? Який Шевченко потрібен сьогодні: як проста людина чи герой? Подивимося, які запитання постануть у наступних виставах тетралогії «Тарас». А якщо знайдуться відповіді, то які?

Сцена з вистави «Тарас: Слава». Черкаський обласний академічний український музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка.

